

La contemporaneïtat i l'univers de Ramon Llull

El CCCB commemora els 700 anys de la seva mort amb l'exposició 'La màquina de pensar. Ramon Llull i l'Ars combinatòria'

Jeongmoon Choi. 'Drawing in Space', 2015.

Maria Nunes. Barcelona / @mnunesal

Ramon Llull és un dels pensadors més profunds de tots els temps i una de les mentes més brillants de la cultura europea, en la qual ocupa un lloc de privilegi. El mètode de coneixement ideat per Llull, l'*Ars combinatòria*, consisteix en un complex mecanisme de figures geomètriques i símbols que combinen

lletres i conceptes que proposa la unitat dels diversos sabers de la seva època. L'ús d'aquest mecanisme havia de dur mitjançant la raó, la demostració i el diàleg, a la pau entre les religions. Llull cerca un model complex de realitat en la qual absolutament tot hi és integrat com en una gran xarxa. Ara, en el marc del 700è aniversari de la seva mort, el CCCB i el Zentrum für Kunst und Medien technologie de Karlsruhe presenten una sorprenent exposició comissariada pel Dr. Amador Vega: *La màquina de pensar. Ramon Llull i l'Ars combinatòria*, que explora l'impacte del pensament lul·lià en les arts, la literatura, la ciència i la tecnologia.

Xarxa i connexió, dos mots clau

Ramon Llull creia que tots els sabers estan en xarxa. Per a Llull hi ha una relació entre microcosmos i macrocosmos, entre el més íntim i el més llunyà, ens recorda Amador Vega. Per tant, xarxa i connexió són els dos mots i les dues idees que travessen tota la concepció i el resultat de l'exposició. Tot establint un diàleg entre la documentació històrica i les mirades més recents dels artistes que s'han inspirat en la seva obra, la mostra vol donar a conèixer aspectes poc divulgats del pensament de Ramon Llull, mentre proposa entendre l'*Ars combinatòria* com un precedent de les noves tecnologies de la comunicació. Xarxa, connexió, però també moviment i sensacions, aquestes són les coordenades d'aquesta exposició sorprenent i dinàmica que explora el llegat de Llull en la ciència i l'art contemporanis, i que vol mostrar també els camins de la transmissió del saber des de les arrels a les fulles, tal com ens convida a interpretar la imatge promocional de l'exposició, aquest arbre invertit que dóna a les arrels lul·lianes el paper preeminent que li correspon. L'objectiu és, doncs, parlar de Llull des del present, des de la contemporaneïtat, perquè el present no es pot entendre si no és des de les arrels del passat.

Portes d'entrada a l'univers lul·lià

Els artífexs de l'exposició l'han concebuda per suggerir que hi ha moltes portes per entrar en l'univers lul·lià. Més enllà de la filologia, la filosofia, la ciència i la tecnologia, hi ha molts camins

insospitats a seguir en artistes que explícitament o implícita han treballat sobre els conceptes i l'obra de Ramon Llull. *La màquina de pensar. Ramon Llull i l'Ars combinatòria* proposa al visitant un recorregut per quatre espais: «Visions», «Entremons de Ramon Llull», «Variacions sobre l'*Ars magna*: lògica, mística i poesia» i «Microcosmos lullià». El primer d'ells porta el títol de "Visions" perquè, com ens recorden, «en el començament del projecte vital de Ramon Llull hi ha l'experiència visionària que el va fer canviar de mirada. La comprensió d'una dimensió espiritual superior se li va imposar i, des d'aquell instant meravellós, va veure la realitat com un tot unificat i relacionat. Tota la seva obra filosòfica i literària revela la confiança segons la qual tots els éssers estan connectats per línies molt subtils». D'entrada es vol posar en situació el visitant mitjançant la immersió en el món de les sensacions de la fascinant instal·lació *Drawing in Space* de l'artista sud-coreana Jeongmoon Choi que ens transporta al «meravellós poder de la llum i l'ombra» del qual parlava Athanasius Kircher en la seva *Ars magna lucis et umbrae* (1671). No us passi per alt contemplar en sortir de la instal·lació el gravat de l'*Ars Magna Sciendi* (Amsterdam, 1669) de Kircher, entendreu perfectament el sentit de la mostra i de l'experiència conceptual i estètica que ens proposen, on l'impacte de la sensació és prèvia a l'explicació.

«Entremons de Ramon Llull» té el sentit d'un itinerari a partir de l'esplèndida animació audiovisual de les exquisides dotze il·luminacions que il·lustren el *Beviculum* de Thomas de Myésier (c.1321), doctor en medicina, canonge d'Arràs, i un dels deixebles més fidels i notables de Ramon Llull a París. L'espectacularitat i la bellesa de l'animació, realitzada per la UPF, ens il·lustra sobre l'itinerari vital i espiritual de Llull en el llarg camí que el portà des de l'illa de Mallorca a pelegrinar, a viatjar i a viure a cavall entre Orient i Occident, entre les cultures llatina, àrab, jueva i bizantina, i a dialogar amb els homes més poderosos del seu temps. Sempre guiat per la força del convenciment de la seva missió, va escriure més de 250 obres en català, llatí i àrab. És el primer filòsof que eleva una llengua vulgar europea, el català, a la categoria de llengua del saber i l'alta cultura. El seu impressionant llegat, reconegut arreu, ens arriba a través dels

segles, avui amb noves formes però sempre sota la llum brillant del coneixement. També s'hi poden contemplar manuscrits de les principals obres de Ramon Llull, i interessants documents de l'època, entre els quals una carta de Felip IV, rei de França, del 1310, i una altra del rei Jaume II, del 1314, afavorint la missió de Ramon Llull a Tunísia.

L'*ars combinatoria* aglutina el tercer dels àmbits de l'exposició: «Variacions sobre l'*Ars magna*: lògica, mística i poesia», el més extens, complex i de més lliure interpretació. A l'inici se'ns explica breument com “la gran troballa de Llull va ser l'*ars combinatoria* tal com la va exposar a la seva primera obra (*Ars Magna*): un mètode d'inspiració divina per trobar la veritat, que feia servir un llenguatge lògico-algebràic. Estava format, entre altres elements, per un alfabet, figures, definicions i regles. A cada lletra s'assignava un concepte o proposició. Aquestes lletres corresponen als Noms de Déu, que jueus, cristians i musulmans compartien amb poques diferències. Com que la seva finalitat era la conversió religiosa basada en raons necessàries, i no en l'autoritat dels textos sagrats (*Torà*, *Bíblia*, *Alcorà*), Llull creia que fent servir aquest llenguatge més abstracte facilitava el diàleg entre homes de creences diferents. A més, les formes geomètriques i les lletres permetien memoritzar més ràpidament els continguts representats per cada concepte. El mètode de Llull, que s'ordenava segons un ritme de preguntes i respostes, volia servir com a ciència universal; Llull creia que es podria aplicar als diferents àmbits del saber del seu temps. Des de Renaixement fins als nostres dies, l'*Ars magna* ha trobat molts lectors: matemàtics, artistes plàstics músics i poetes que, d'una manera lliure, han fet servir el mètode combinatori per a les seves creacions.”

L'àmbit se subdivideix en tres espais. «Els cent Noms de Déu» n'és el primer i l'ocupa la instal·lació del dramaturg Valère Novarina basada en la mística de les tres religions dites “del llibre” (cabalistes jueus, contemplatius cristians i sufís musulmans) i la recitació contínua dels noms de Déu. Segueix «Divina geometria: lògica, mística i poesia». Llull creia que s'entenen millor les coses que ens arriben tant per la vista com

per l'oïda que no pas aquelles que només ho fan per l'oïda. Els artistes i poetes contemporanis han fet realitat aquest pensament amb les seves instal·lacions, programes computacionals, creacions sonores i composicions musicals. Per tant, es tracta d'un espai multidisciplinari on el visitant hi trobarà una diversitat de peces que van des d'una rèplica de la màquina de calcular de Leibniz fins a obres de Dali o Oteiza, passant per un conjunt de referències heterogènies a Nicolau de Cusa, Giordano Bruno, Juan de Herrera, Francesc Pujols, Rosa Leveroni, Italo Calvino, José Luís Alexanco, Philipp Goldbach, Subirachs, Yturralde... i les composicions musicals de Schönberg, Mestres Quaderny, John Cage i David Link. Clou aquesta secció l'apartat titulat «Sobreamor». L'excés d'amor que Llull anomena "sobreamor", travessa els seus escrits més encesos i exaltats, dels quals el paradigma és el famós *Llibre d'amic e amat*. El llenguatge apassionat de Llull, segueix avui present en la poesia i la literatura dels nostres temps, com es pot veure en l'obra poètica d'Eduardo Cirlot o bé en Jacint Verdaguer o Josep Palau i Fabre.

L'exposició es tanca amb l'espai «Microcosmos lul·lià». L'escala i l'arbre són els dos símbols majors de Llull i signifiquen la unió de dos mons separats. Tots dos símbols apareixen tant a l'obra científica (l'*Ars*) com en l'obra literària (*Blaquerna* i *Fèlix o llibre de meravelles*), en la qual els arbres i els boscos són llocs de trobades fantàstiques i d'aventura, o de faules com el *Llibre de les bèsties*, inclòs dins el *Fèlix*, a propòsit del qual també es mostra un audiovisual creat a partir d'una selecció d'il·luminacions d'un manuscrit del *Kalila wa Dimna* (una de les fonts orientals de l'obra) del segle XIV conservat a París, a la Biblioteca nacional de França. «Microcosmos lul·lià» acull l'esplèndida instal·lació audiovisual de Perejaume *La rel de l'arbre és una roda* (2016), creada especialment per a la mostra, i que la clou amb unes notes visuals i musicals que eleven l'esperit i ens ajuden a comprendre l'absoluta modernitat del pensament lul·lià. Personalment, els dos cops que l'he visitada -i no seran els darrers- em vénen a la ment els versos del poeta J.V. Foix: «m'exalta el nou i m'enamora el vell».

La màquina de pensar. Ramon Llull i l'Ars combinatòria / CCCB
(Carrer Montalegre, 5 / Fins l'11 de desembre de 2016 / Preu de
l'entrada: de 4 a 6 euros / www.cccb.org)

ETIQUETES

CCCB

MARIA NUNES

RAMON LLULL